

בארות

סימן

שלמה

י

סימן שלט

שאלה: א. מה ההבדל בין מי שהוא גוסס לבין אדם שנמצא שהוא טריפה בודאי.
 ב. האם מותר לעשות השתלת לב מאדם שהוא במצב גסיסה ולחילופין מאדם
 שהוא במצב של טריפה. ג. האם מתאבלים על אדם שנולד טריפה או שאר
 מומין שסופו למות.

יתכן שהוא לא מן הרוב. ובשיטה מקובצת ב"ק דף עב'. כתב בשם הר"י מיגא"ש שביאר שטריפה איקרי מי שנתחדש בו אחד מי"ח טריפות כמו ניקב קרום של מוח וכיוצא בו דסופו למות ואפילו שעדין הוא חי, אבל זה המוכה לא אירע בו אחד מי"ח טריפות והוא בריא בכלל אבל אם הוא חולה שנחלש מאותם המכות והוא כגוסס וכל איבריו ניצולים מהמאורעות שיהיה בהם טריפה, ועכ"ז נפשו תיחלה עד שתמות, הואיל וכל אבריו ניצולים מהמאורעות שיהיה בהם טריפה עם היות שנחלשה נפשו מ"מ חי יקרא עד שימות והיה אפשר שתחיה נפשו אחר זה ויתקיים שנים רבות ויש נולד בו אחד מי"ח טריפות עם היות שהוא הולך על רגליו הוא כמת שא"א לו לחיות ולא יתרפא אותה המחלה עכ"ל.

כאמור נמצינו למדים מדברי השיטה מקובצת שיש הבדל היכא שיש ריעותא של אחד מי"ח טריפות דאז חשיב כמת לדין גוסס שנחלש ונוטה למות דחשיב כחי ולכן אסור לקרב את מיתתו בשום דבר ופעולה כל שהיא ומכיון שכן חייבים לחלל

כתב מרן בס"א הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו אין קושרין לחייו ואין סכין אותו ולא פוקקין את נקביו ואין שומטין הכר מתחתיו וכו' עד ואין מעמצין עיניו עד שתצא נפשו וכל המעמץ עם יציאת הנפש הרי זה שופך דמים.

ואיתא בסהנדרין דף עח' ע"א. בד"ה אמר רבא הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור בגוסס בידי שמים שהוא חייב, לא נחלקו אלא בגוסס בידי אדם מר מדמי ליה לטריפה ומר מדמי ליה לגוסס בידי שמים מאן דמדמי ליה לטריפה מאי טעמא לא מדמי ליה לגוסס בידי שמים, גוסס בידי שמים לא איתעביד ביה מעשה האי איתעביד ביה מעשה, ומאן דמדמי ליה לגוסס בידי שמים מ"ט לא מדמי ליה לטריפה, טריפה מחתכי סימנים, הא לא מחתכי סימנים.

וביד רמ"ה שם ביאר החילוק שבין גוסס בידי שמים ובין טריפה. דאית דאמרי מיחתכי סימני חיותיה, וידיע דלא חיי, האי לא מיחתכי סימני, כלומר לא נראו בו סימני טריפה ואפשר דחיי, מכיון שלא נאמר כל הגוססין למיתה אלא רוב ומכיון שכן

אפשרית של החיאה. כל זמן שיש סיכוי כל שהוא שהחולה חי עדיין. ואפילו כשקיימת תקווה מועטה שהחולה יישאר בחיים ואפילו חי שעה בלבד עושים.

עליו את השבת ועיין דרכי יוסף אור"ח סי' שכט' ס"ד ושבות יעקב ח"א סי' יג'. ולכן כל זמן שלא ברור שהחולה אמנם ודאי מת הוא נקרא חי וחייב הרופא להשתדל לטפל בו בכל מה שאפשר וראוי לעשות כל פעולה

האם אפשרי לעשות השתלת לב מאדם גוסס או מטריפה

העובר לאו נפש הוא וכו' וגם טריפה כיון דביארתי לעיל דלאו נפש הוא, א"כ ל"ש מאי חזית אינו חייב למסור נפשו ומסיים ומ"מ צ"ע עכ"ל. מ"מ המנחת חינוך לא הסיק בדין הורג טריפה ונשאר בצ"ע ובשו"ת בית יצחק ביור"ד ח"ב סי' קסב' וכן באור"ח סי' יח' ס"ק טו' כתב שההורג טריפה פטור רק מספק, שמא אינו יכול לחיות מחמת טרפותו וספק נפשות להקל, אבל אילו ידעין בודאי דזה יכול לחיות מחמת טרפותו י"ב חדש חייב מיתה אם הרג טריפה ע"כ.

ומפשטות דברי הנודע ביהודה בתשובה נראה שאסור להרוג טריפה ושם במהד"ת חו"מ סי' נט' בתשובה להגא"ר ישעיה פיק. כתב וז"ל ומה שתמה על הרמב"ם פ"א מרוצח ה"ט שכתב במקשה לילד שחותכין העובר הטעם מפני שהוא כרודף, ותיפוק ליה אפילו אינו רודף הורגין אותו שאין חייבים על הריגתו להציל את אמו שחייבים על הריגתה, אני תמה על תמיהתו ואתו מי הותר להרוג את הטרפיפה להציל את השלם, זה לא שמענו מעולם, ומה בכך שעל

והנה הרמב"ם בהלכות רוצח פ"ב ה"ז כתב שההורג את הגוסס חייב ע"כ. וכפי הנאמר לעיל דהוא חשיב כחי לכל דבריו ואפילו שע"י זה החולה שקיבל את הלב יחיה זמן ארוך, גוסס חשיב כבריא וכשם שאסור לתרום מבריא ה"ה מגוסס והעושה כן חשיב כרוצח ממש, אולם בזמן שהוא במצב של טריפה כיון שההורג טריפה אינו חייב מיתה בית דין, אע"פ שהוא איסור חמור, האם בנידון זה יהיה מותר להוציא הלב לצורך הצלת חולה לפנינו.

והנה המאירי בסנהדרין דף עב: ד"ה יראה לי. כתב וז"ל ואין צריך לומר בסיעה של בני אדם והיה ביניהם טריפה, שימסרוהו ואל יהרגו שהרי ההורגו פטור וכו'. לכאורה משמע שמותר בכדי להציל ואין לומר דשאני התם להצלת רבים דמאי שנא. והרי ההדגשה של המאירי דההורגו פטור והמנחת חינוך במצווה רצו' בד"ה הנה. כתב נראה פשוט דאם אונסין אחד מישראל להרוג עוברין במקום דלא הוי סכנה לאם, בודאי אינו חייב למסור נפשו כי ל"ש מאי חזית, כי

דורשים דווקא דמו שלו, וגם הוא בעצמו הוא שמציל עצמו בדמו של זה, אבל משא"כ בנידוננו, הרי איכא בזה תרתי לגריעותא, ראשית שלא דורשים כרגע דמו של הטריפה, ורק החולה השני דורש דמו, כדי להציל את עצמו מרדת שחת ושנית לא הנפגע והחולה בעצמו הוא שמוסר את דמו של זה עבורו אלא אדם שלישי דהיינו הרופא כו' ועוד אפילו אם הטריפה יביע הסכמתו לכך גם כן, יש ספק גדול אם יוכל לוותר על חיי השעה שלו, כי בעצם הבעלות על חיי האדם היא של רבונו של עולם וכו' עכ"ל.

הרי שהחמיר לקחת תרומה מאדם שסופו למות ולא רק כשהוא גוסס אלא גם טריפה שעתה יש בו ריעותא ודאית ואפילו בכדי להציל נפש אחרת מהטעם שאסור לוותר אפילו על חיי שעה ומכלל האמור יוצא לאמר שאסור בהחלט להשתיל לב מאדם שהוא טריפה בודאי וכ"ש שאדם שהוא גוסס כדי להציל חיי ישראל אחר והכי פסקו גאוני דורינו עיין שו"ת אג' משה יור"ד ח"ב סי' קעד' וציץ אליעזר הנ"ל ובחלק י' סי' כה'. ושו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' ז' וט' ועוד.

הטריפה אינו חייב, מ"מ איסור בידים עושה להרוג הטריפה ואפילו שבת החמורה מחללין על חיי שעה, ולהציל את השלם, אם אינו מציל הוא שב ואל תעשה וכו'.

ונראה דמ"מ גם לנו"ב בהורג את הטריפה אינו חייב מדאורייתא וכמו דעת המנ"ח הנ"ל דבאונסין אותו להרוג את הטריפה לא שייך למימר מאי חזית דדמא דידך סומק טפי, מ"מ ודאי דס"ל שאסור להרוג את הטריפה.

והנה בשו"ת ציץ אליעזר בח"ט סי' יז' פ"ו ופ"י ס"ק ה' אחר שהוא מביא את דברי מנחת חינוך הנ"ל כתב אבל באמת נראה דאין כל דמיון בין הנידונים ואין להשוות מזה על זה כלל דשם בנידון המנ"ח הרי ישנם דורשים או דמו של זה או דמו של זה, והתורה הרשתה לאדם שיכול להציל את נפשו ע"י שיעבור אחת מן העבירות שבתורה חוץ מג' עבירות, ועל כן סובר המנ"ח דמכיון דהריגת טריפה אין עבירה של שפיכות דמים, ונחשב זה רק כעובר אחת משאר העבירות שבתורה, לכן מותר לו להציל נפשו בדמו של זה שמוכנים לקבל תמורתו, זאת אומרת, דמותר זאת בהיות שלא

האם מתאבלים על מי שנולד טריפה או שאר מומין שסופו למות

לנפל משום דשאני נפל, עדיין לא נשלמה יצירתו משא"כ טריפה שכלו לו כל חודשיו ויחיה, אלא שליקויו

הנה בבית מועד פרק כד' סעיף יא' כתב שיש אומרים שיש להתאבל על טריפה ובהערה שם כתב דלא דמי

שנקרע מגבו כדג אפילו עדיין חי חשוב כמת, ואם נעשה כך כתוצאה מתאונה בעודו בבטן אמו ויצא אחר שנשלמו לו חודשיו מ"מ יש להסתפק אם כגון זה מתאבלים עליו. ומה שבסימן שע' מיירי בכל אדם לאחר שהגדיל ודאי שמתאבלים עליו אלא ששם מיירי לדין טומאת מת שמטמא וכהן אסור להיות שם, דאפילו עדיין חי הוא חשיב כמת ולאפוקי גוסס עיי"ש.

גרם לו שלא יחיה זמן מרובה ולכן לא הוי דינו כנפל, ואף שלעניין רציחה חשיב כגברא קטילא הוא וכפי שהבאנו לעיל שההורגו פטור בשונה מהורג גוסס, בכ"ז מתאבלים עליו וחילו מדברי מלכיאל ח"ב סו"ס צח' ומנח"י ח"ט סי' קב'. ועוד עיי"ש.

והן אמת דאין לדמות בטריפות, שיש טריפות כגון מה דאיתא בסימן שע' מי שנשברה מפרקתו ורוב בשר עמו וזקן אפילו בלא רוב בשר וכן מי

על כן מן האמור באנו למסקנא: גוסס חשיב כחי לכל דבריו ולכן אסור לקרב את מיתתו בשום פעולה כל שהיא וההורגו חייב אע"פ שנחלש מאד ונוטה למות ולכן הרופא חייב להשתדל לטפל בו בכדי להחיותו ואפילו לצורך חיי שעה ומכיון שכן מחללים עליו את השבת. כיון שלא נאמר אלא רוב הגוססין למיתה ולא כל, ומכיון שכן יתכן שהוא לא מן הרוב וההורגו חייב משא"כ טריפה, כתב השיטה מקובצת בשם הר"י מיגא"ש שטריפה הוא מי שנתחדש בו אחד מי"ח טריפות כמו ניקב קרום של מח כיוצא בו דסופו ודאי למות ואפילו עדיין חי הוא וכדאיתא בסנהדרין דף עח. בד"ה אמר רבא הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור, מכיון שמיחתכי סימני חיותיה, וממילא חשיב כמת ולמרות זאת כמובן שאסור לגרום למיתתם ומכיון שכן אסור לנתק כל מכשיר שעליהם וכן את החמצן וכמו כן להפסיק מזון ונוזלים ואפילו שהגוסס או הטריפה מתייסרים ואין לשמוע לבנים וקרובים ואפילו לא להסכמתם הקודמת של הגוסס או הטריפה משום דחייהם הוא בידי הבורא בלבד, שהוא אדון הנשמות ורבון כל המעשים עלי אדמות ועיין באגרות משה יור"ד ח"ג סימן קלב' מה שכתב באדם שהוגדר כצמח בפי הרופאים.

הנה הבאנו בזה את דברי הרמב"ם בהלכות רוצח בפ"ב ה"ז שכתב שההורג את הגוסס חייב כיון דהוא חשיב כחי לכל דבריו, ואפילו שהמקבל את הלב יחיה זמן רב. ולכן אסור לתרום מגוסס בשום מצב וכפי שהסיקו פוסקי זמנינו בשו"ת אג' משה יור"ד ח"ב סי' קעד' וציץ אליעזר בחלק י' סי' כה' ועוד ושו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' ז' וט' ועוד. והוא הדין אדם שהוא בחזקת טריפה ומה שאיתא

במאירי בסנהדרין דף עב' שאם היו סיעה של בני אדם והיה ביניהם טריפה שהדין שאם ביקשוהו להריגה ואם לאו יהרגו כולם שהדין שימסרוהו ואל יהרגו שהרי ההורגו פטור, וכן איתא במנחת חינוך מצווה רצו' דטריפה לא חשיב כנפש חי וגם בזה נשאר בצ"ע. עיין בנודע ביהודה בשו"ת שכתב ואטו למי הותר להרוג את הטריפה, בכדי להציל את השלם ואפילו שבת החמורה מחללין על חיי שעה ומה שכתב המאירי שימסרוהו ולא יהרגו כולם אפשר דשאני התם דלהצלת רבים. ומ"מ גם לדעות הנ"ל הורג את הטריפה באונסין ובכך לא שייך לומר מאי חזית דדמא דידך סומק טפי ועיין בציץ אליעזר ח"ט סי' יז' ו' ופ"י ס"ה דכתב דאיכא בזה תרתי לגריעותא ראשית שלא דורשים כרגע דמו של הטריפה ורק החולה השני דורש דמו כדי להציל את עצמו מרדת שחת, ושנית לא הנפגע והחולה בעצמו הוא שמסר את דמו של זה עבורו אלא אדם שלישי דהיינו הרופא וכו' ונוסף לכך אפילו אם הטריפה יביע הסכמתו לכך גם כן יש ספק גדול אם יוכל לוותר על חיי השעה שלו כי הבעלות המוחלטת על חיי האדם הוא רבונו של עולם.

הנה הדבר מלכיאל סו"ס צח' ומנח"י ח"ט סימן קב' וכן איתא בבית מועד פכ"ד סעיף יא' שכתבו בשם י"א שיש להתאבל על אדם טריפה שנפטר וביאר שם בהערה דלא דמי לנפל משום דנפל עדיין לא נשלמה יצירתו משא"כ טריפה שכבר כלו לו כל חודשיו אלא שלקוי הוא שיש בו גורם שלא יחיה זמן רב ואע"פ שלדין רציחה חשיב כגברא קטילא ולא חייבים מיתה על רציחתו מ"מ יש להתאבל על טריפה.

סימן שמ'

שאלה: א. לדעות דס"ל שגם בקריעה אזלינן בתר המיקל, האם גם כשיחיד נגד המרובים. ב. במקום שיש מנהג ברור לאסור לא אמרינן בזה הלכה כדברי המיקל. ג. מהיכן נלמד דין קריעה בעמידה ומה יהיה הדין כשקרע בזמן שנשען ונסמך על דבר אחר. ד. האם קרובו של האבל חייב לקרוע ולהתאבל בפניו. ה. מה דינם של רופאים ועובדים בבית חולים בחיוב קריעה בשעת יציאת נשמה. ו. נחלקו הרמב"ם והטור בזמן קריעה על חכם שמת האם הוא ביום שמועה או רק ביום הספד. ז. מהי ההגדרה של בגד שאותו חייבים בקריעה ומה עם טלית קטן החופה את הגוף והאם מותר להחליף בגדים יקרים לזולים ומה דין סוודר. ח. האם והיבדיל שנאמר באביו ואמו זה חלק בהלכות קריעה של אביו ואמו או

דבר נפרד דהיינו הדין הוא שיקרע עד שמגלה את ליבו ודין ב' בתנאי שיבדיל. ט. מדוע לנשיא שנפטר שולל רק למחרתו, הרי אינו בדין אבלות. י. קרע ביום א' קרע פחות מטפח האם באחד מימי השבעה צריך קריעה מחדש או שאפשר להשלים לטפח והאם החיוב הוא על הגברא. יא. קרע והיה סבור על מת אחד והתברר שהוא מת קרוב אחר. יב. האם יש דין קריעה לקטן גם משום חינוך ומה הדין שבתוך ז' ימי האבלות הגדיל ונעשה בר חיובא. יג. מה הדין האידנא בקטן שנמצא באינקובטור. יד. ישב יומים ואמרו לו שהיה טעות וקם, ואח"כ נודע שאכן נפטר האם הימים הראשונים יפלו.

יש שם"ל שהלכה כדברי המיקל אבל והוא הדין בקריעה

פסקינן הלכה כדברי המיקל. ועיין בהגר"א בסימן זה ס"ק לב' שמחלק בזה והיינו דכל זה אמור בשוין החולקים, אבל לא כשיש יחיד נגד רבים. יוצא לדבריו דגם אם אמרינן דבקריעה אזלינן בתר המיקל, היינו דוקא שהמחלוקת פחות או יותר שקולה, כגון רבים כנגד רבים, או יחיד כנגד יחיד, משא"כ אם היחיד מיקל נגד רבים שמחמירין בזה לא אמרינן דהלכה כדברי המיקל בדין קריעה, ועיין מה שכתב בשו"ת מהרש"ם בזה בח"ג סי' שנו' מ"מ אין לנו אלא דברי התלמוד הנ"ל שדין זה נאמר רק באבל שהלכה כדברי המיקל ולא בקריעה.

והנה הגאון מהר"י מולכו בספר שלחן גבוה סימן תב' ס"ק יב' ס"ל שגם בקריעה אמרינן הלכה כדברי המיקל ולא עוד אפילו דעת יחיד נגד רוב במחלוקת הפוסקים אזלינן לקולא וראיתי בב"ח בריש סימן שמ' בד"ה אחד האיש, בדין אם האשה קורעת כל בגדיה כדברי הרשב"א, כתב שפוסקים כדבריו משום שהלכה כדברי המיקל והב"ח תמה הרי אמרינן במו"ק כו' דאבלות לחוד וקריעה לחוד ומשמע שבקריעה אין הכלל הזה, וביאר הב"ח דלא קשה מידי, שאעפ"י שאמרו קריעה לחוד, מ"מ כל היכא דלא אפסיקא הלכתא בהדיא להחמיר, מסתמא אין חילוק בין אבלות לקריעה ואף בקריעה

במקום שיש מנהג ברור אין להתיר כדברי המיקל

דורות אין לומר הלכה כדברי המיקל באבל, וכמו כן פסק שו"ת רב פעלים ח"א יור"ד סי' נ'. וכן בספר זכור

והנה החיד"א בספר חיים שאל ח"ב סימן לח' אות מו' כתב וז"ל בדבר שפשט המנהג לאסור מכמה

לאברהם ח"ב יור"ד ערך רגיל. וכן איתא בספר תפארת אדם חיוור"ד סימן ס'.

והוא הדין אם המחלוקת בענין אחר, בזה לא אמרינן הלכה כדברי המיקל אבל, אלא דוקא כשהמחלוקת היא באופן ישיר על דין מסויים בהלכות אבלות שאחד מחמיר והשני מיקל אזי יש לומר ולנהוג כדעת המיקל, אַבְל לא כן כשהמחלוקת על דבר אחר, ויש לזה השלכות גם על הלכות אבלות בזה לא אמרינן הלכה כדברי המיקל, וכך פסק הרב מנחם אבלים ערך ה'. אות יב' וכן דעת הרב גינת ורדים כלל ה' סי' יז'. דוגמא לזה ממה דאיתא

בספר מעט מים לר' אברהם הכהן מסלוניקי סימן לד'. שכתב בשם ספר יבוא הלוי דף לה' ע"ג שהיה מחלוקת בדין אדם ששלמו לו ל' יום לזמן האבלות בחול המועד על או"א יש שהתירו בגערה כנגד האוסרים משום דהלכה כדברי המיקל באבל וע"ז כתב הנ"ל דדברים אלו הם פליטת הקולמוס, דמה שייך לומר הלכה כדברי המיקל בזה, מאחר שמחלוקתם היא בדבר אחר שהוא קדושת חול המועד, האם מותר להתגלח או לא, ואין לזה קשר ישיר לענין אבלות ולכן בכגון זה לא נאמר הדין שהלכה כדברי המיקל באבל.

מהיכן נלמד דין קריעה בעמידה ומה יהיה הדין כשקרע בזמן שנשען ונסמך על דבר אחר

כתב מרן בסעיף א' ז"ל מי שמת לו מת והוא מהמתים שראוי להתאבל עליהם חייב לקרוע עליו וצריך שיקרע מעומד ואם קרע מיושב לא יצא. ובסעיף ב' כתב מקום הקריעה בכל מקום בבית הצואר לפניו, אבל אם קרע לאחוריו, או בשולי הבגד או מן הצדדין לא יצא. וכן פסק הרמב"ם בפ"ח מהל' אבל.

פרע ושלא פירם חייב מיתה. וכתב התוספות שם בד"ה הא. דהפסוק הנ"ל הוא אסמכתא בעלמא, וקריעה היא מדרבנן וכן דעת הרמב"ן בתוה"א עמוד סג' והמיתה שכתוב בה משום שעבר על דברי חכמים כדאיתא בגמ' ברכות דף ד' דהעובר על דברי חכמים חייב מיתה וכתב הטור בסימן זה שעונשו בידי שמים אם אינו קורע.

מקור דין קריעה ממועד קטן דף כד' דאיתא שם אמר ר' תחליפא בר אבימי אמר שמואל אבל שלא פרע ושלא פרם חייב מיתה שנא' בויקרא פ"י ו' "ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו" הא אחר שלא

ודין הקריעה בעמידה נלמד מדאיתא בשמואל ב' פ"ג "ויקם דוד ויקרע את בגדיו" ולא מאיוב שאיתא התם, "ויקם איוב ויקרע את מעילו" משום דדילמא מילתא יתירתא עבד דאי לא תימא הכי הרי איתא התם גם "ויגז את

ראשו"ה הכא נמי שמחוייב בזה האבל, אלא נלמד מדוד המלך בלבד ובדיעבד אם קרע מיושב, נחלקו הראשונים בזה דעת הראב"ד והרי"ף שיצא ומה שאמימר אחרי שקרע מיושב קם וקרע מעומד דאפשר דהחמיר אנפשיה, והרי"ף השמיט מעשה אמימר, אולם הרמב"ם כתב בפ"ח מהלכות אבלות ה"א וז"ל אין קריעה אלא מעומד עכ"ל מפורש מדבריו דלא מהני קריעה מיושב אפילו בדיעבד. וכן דעת מרן וכן דעת הרמב"ן הנ"ל עמוד נו' וכ"פ בד"מ והמרדכי ועוד.

ודע שאכן בירושלמי במו"ק יח' לומד דין קריעה ממה שנאמר באיוב הנ"ל. ונראה דלא יקשה א"כ מדוע שלא נלמד מ"ויגז איוב את ראשו". כיון שמציאות קריעה בעמידה מצאנו

בכמה מקומות כגון אמימר שקרע על בן בנו במו"ק כ' וכן בתנ"ך שקרעו על שמועה רעה וכו'. הוא הדין כשם שראינו אצל איוב שמעשה הקריעה הייתה בעמידה כמוכן בכל אבל בעמידה בלבד ובגיזה בשערות הראש לא מצאנו בשום מקום שהוא ממעשה אבלות. ואם קרע וברך מיושב צריך לחזור ולקרוע מעומד אולם בנוגע לברכה של "ברוך דיין האמת" נראה שלא יחזור ויברך כיון שאין חובת הברכה דוקא בשעת הקריעה אלא שכך נהגו. ונוסף לכך דעת הרי"ף ועוד דקריעה מיושב ג"כ מהני ונלענ"ד דאם בשעת הקריעה היה נסמך על תיבה וכיוצא בזה וודאי לא יצטרך לברך עוד פעם מכיון שמספק סמיכה חשיב כעמידה.

האם קרובו של האבל חייב לקרוע ולהתאבל בפניו

והנה מרן בסעיף ד' כתב כשם שקורע על קרובו שמתאבל עליו כך קורע בפני קרובו על מת שמת לקרובו וכו' מקור הדין ממועד קטן דף כ' אמימר שכיב ליה בר בריה קרע עליה אתא בריה קרע באפיה אידכר דמיושב קרע קם קרע מעומד. ונחלקו המפרשים בזה לרש"י אמימר קרע ג' פעמים ולשיטת תוס' אמימר קרע ב' פעמים וכ"ד הרא"ש ולענין זמן הקריעה להרמב"ן אין לו לקרוע שלא בפניו כלל אפילו בשעת חימום ואם קרע טעות בידו וצריך לחזור ולקרוע בפניו ולהראב"ד צריך לקרוע מיד בשעת

חימום וכשיבוא לפני קרובו האבל יחזור ויקרע שנית. (וכתב הב"ח דגם להראב"ד רק אם ידע שקרובו יבוא קורע שלא בפני קרובו ואם לא יודע אם יבוא לפניו קרובו אין צריך לקרוע אלא אם יבוא לבסוף.) אולם הרא"ש ס"ל דעיקר הקריעה היא בשעת חימום ומכיון שקרע אינו צריך לקרוע עוד רק באבלות צריך להיות בפניו כדברי הגמ' שם באפה נהוג אבלותא, אולם קריעה אפשר אפילו שלא בפניו ובתנאי שיהיה בשעת חימום, ומה שקרע אמימר עוד פעם בפני בנו הוא מפני שקרע מיושב ואילו הרמב"ן

ס"ל שקריעה היא חלק מדיני אבלות ומכיון שאבלות נוהגת בקרוב של האבל דוקא בפניו הוא הדין קריעה, אולם

הלכה למעשה היום לא נוהגים שקרוב של האבל ינהג באבלות או בקריעה בפני האבל.

דין רופאים ועובדים קבועים בענין קריעה

ובדבר השאלה שרופאים ואחיות בבתי חולים שמזדמנים לעתים קרובות, בשעת יציאת נשמה האם חייבים לקרוע בהתאם למה שפסק מרן בסעיף ה' העומד בשעת יציאת נשמה של איש או אשה בישראל חייב לקרוע, וכמו כן אינם רשאים לצאת כדאיתא בסימן שלט' סעיף ד' ואפילו אם אותו מת עשה לפעמים עבירה לתיאבון וכו' אכן נחלקו בזה פוסקי זמנינו.

בציץ אליעזר חי"ג סימן לה' איתא שאינם חייבים לקרוע משום דאחרת יימנעו להיות שם בשעת יציאת נשמה, וכפי שאיתא בגשר החיים פ"ד סעי' ט' שאנשי החברה קדישא אינם קורעים מטעם זה. אולם באג' משה חו"מ ב' סי' עג' דוחה את הטעם הנ"ל ולדעתו שהוא טעם קלוש לדחות מה דאיתא במועד קטן כה' והזכיר שאמנם יכול לקרוע הבגד כמה פעמים.

ברם אם הבגדים שעליהם הם רכוש של הבית חולים אינו קורע דיש בזה איסור גזל, אולם אנשי ההצלה שבאים בבגדיהם ועומדים בשעת יציאת נשמה חייבים בקריעה, ובודאי שעל מבקרים שונים בבית חולים אין

ספק שחייבים הם. בקריעה אם נמצאים שם בשעת יציאת נשמה.

וראיתי בשבט יהודה דין ג' סי' שלט' דמה דאיתא בש"ע שקורעים בשעת יציאת נשמה, דמלשון הרמב"ן משמע דאין זה אלא מנהג מה שזריזין מקדימים ליציאת נשמה, מ"מ דעתו שהש"ע כתב בסתם, הדין כך, דיש תועלת לנשמה כשאומרים צידוק הדין תכף ומנהגינו להמתין עד שיתקבצו החכם עם החברים כדי להתייעץ אגב על צורכי המת עכ"ד. ותימה שמבטלים מה שהוא מעיקר הדין שקריעה היא בשעת יציאת נשמה, ומה שנהגו להמתין, כיצד ימתין שהרי עתה אינו שעת חימום ואפילו לא קרובים חייבים לקרוע בשעת יציאת נשמה כנ"ל ועל כן נראה שמה שכתב שבשעה שמתאספים יקרעו אותם דוקא אלו שלא היו בשעת יציאת נשמה.

נחלקו הרמב"ם והטור בזמן קריעה על חכם שמת האם הוא ביום

שמועה או רק ביום הספד

כתב הטור בסעיף ז' וז"ל ועל חכם ותלמיד חכם ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר, קורעין עליו אפילו לאחר קבורה ביום שמועה, אם הוא תוך ל' יום ואם לא קרע בשעת

שמועה יקרע בשעה שעוסקין בהספד
עכ"ל וכן דעת הרא"ש.

אולם הרמב"ם חולק שכתב בפ"ט
מאבלות הי"ג וז"ל חכם שבאה
שמועתו שמת אין קורעין עליו אלא
בשעת הספד וזה כבודו עכ"ל יוצא
לדברי הרמב"ם שאינו קורע ביום
השמועה אלא בשעת הספד. ולפי
דברי הטור משמע שיש ג' זמנים
שחייב לקרוע על החכם, א. ביום
המיתה והקבורה. ב. ביום השמועה.
או בשעת הספד. ודע דכל דין זה
אמור שהשמועה או הספדו בתוך ל',
אבל לאחר ל' אינו קורע דהוי ליה
שמועה רחוקה דהא אפילו בשאר
קרוביו אינו קורע בשמועה רחוקה.
ועיין בלחם משנה על הרמב"ם וכן
הב"י והב"ח שם. ודברי מרן בסעיף ז'
הש"ך בס"ק יד' מבארו כדעת הרא"ש
והטור דאם לא קרע עליו בשעת
שמועה יקרע בשעת הספד, ולענ"ד
אין הכרח בדברי מרן ומה שנראה הוא
דס"ל כדעת הרמב"ם שכתב שקורע
בשעת שמועה אם הוא תוך ל' יום
וקורע עליו בשעת הספד. משמע
דמה שכתב קודם ביום שמועה זה
דוקא בשעת הספד.

בש"ך ס"ק טו' כתב דמה שכתב
הרמב"ם דבת"ח קורע עד שמגלה את
לבו הניח הבית יוסף בצ"ע, ופלא
שהוא בכס"מ על הרמב"ם בפ"ט

מאבל הל"ג תירץ וז"ל ואפשר שטעמו
מדתניא בפ' ר' אליעזר חכם שמת הכל
חולצין עליו ואי אפשר לחליצת כתף
אלא א"כ יקרע עד שיגלה את לבו.

ובסעיף ח' כתב מרן על רבו שרוב
חכמתו ממנו. פי' אפילו שאינו ת"ח
אבל כיון שהוא רבו מובהק קורע כל
בגדיו עד שמגלה את לבו. וזה שיטת
הרמב"ם, אולם הרמב"ן ס"ל שאינו
קורע עליו אלא טפח ולפי האמור רק
בגד עליון וזה מה שכתב בשם י"א
שאינו קרע אלא טפח ואפשר שבדין
איחוי ושמועה רחוקה מודה רמב"ן
להרמב"ם שבנידון זה דומה לאביו
ואמו.

העולה בזמן דידן שקריעה נוהגת בד'
סוגים א' בשבעה קרובים ב. בכל אדם
ביציאת נשמה. ג. על רבו מובהק, על
גדול הדור. ועל נשיא וכתב המהר"ר
שורש קע' דבימים אלו עיקר הרבנות
אינו תלוי במי שלימדו הפילפול
והחילוקים שנהגו בזמן הזה רק במי
שלימדו פסק ההלכה והעיון והעמידו
על האמת והיושר ובתרומת הדשן
סימן קלח' כתב דת"ח מובהק ומופלג
בדורו אע"פ שלא למד ממנו כלום
חשיב כרבו מובהק וכן איתא באור"ח
הלכות פסח סימן תעב' ס"ה בדין
הסיכה ואפשר שגם לענין קריעה יש
לו דין רבו מובהק.

מה ההגדרה של בגד שאותו יש לקרוע ומה דינו של טלית קטן

קורע עליו טפח בבגד העליון ודיו,

כתב מרן בסעיף ט' על כל המתים

ועל אביו ואמו קורע כל בגדיו אפילו הוא לבוש עשר עד שמגלה את לבו, ואם לא קרע כל בגדיו לא יצא וגוערים בו וכל זמן שאותו הבגד עליו אומרים לו קרע אפילו לאחר שלשים יום. ובסעיף י' אפרקסותו אינו צריך לקרוע יש מפרשים והם הערוך והרמב"ם שהוא בגד זיעה הדבוק לבשרו. ואינו עשוי למלבוש רגיל, ודעת רש"י אפרקסותו הוא בגד העליון שקוראין קאפ"ה ופשט המנהג שלא לקרוע הקאפ"ה על שום מת אפילו על אביו ואמו ולקרוע על אביו ואמו גם החלוק שקורין קאמיז'ה. וברמ"א כתב שבמדינות אלו אין נוהגין כן ולא קורעין בגד זיעה ולא בגד העליון שהוא הסרבל.

ומובא בשם הלבוש סיבת הדבר שעל אביו ואמו קורע עד שמגלה את לבו, והוא מהטעם שעתה בטילה ממנו מצות כיבוד אב ואם.

ועל דברי הרמ"א הנ"ל ביאר בט"ז ס"ק ה' בשם משאת בנימין שלא בא הרמ"א לפטור אלא המלבוש שנקרא שול מאנטיל שהוא בגד שראשו מקיף האדם סביב צוארו ומשתלשל למטה שהולכים בו קצת זקנים ושם בט"ז חלק עליו ודעתו הוא שהכלל הוא שכל מלבוש שאינו לובשו בביתו אינו מלבוש ובכלל זה הרא"ק אין צריך לקרוע. והש"ך בס"ק כ' חולק וס"ל שעל הרא"ק צריך לקרוע וביאר שם כדברי המשאת בנימין, יוצא שדעת הש"ך שמעיל

ובנוגע לטלית קטן החופה את גופו דעת הר צבי חיוור"ד סי' רסב' שאין צורך לקורעו היות וכל מהותו ללבושו לשם מצות ציצית וכן פסק בגשר החיים עמ' נט' וכן בציץ אליעזר ח"ה ברמת רחל סי' לז' אולם בספר משמרת שלום מערכת קריעה סי' סט' מחמיר בזה, כאמור לדינא אין חיוב לקרוע בטלית קטן.

ובמידה שהיה האבל לבוש בגדים נאים ויקרים ורוצה להחליפם קודם הקריעה לבגדים פשוטים כתב מהרי"ל סימן קצח' אות ו' שרשאי לעשות כן ואפילו על או"א וכן דעת הברכי יוסף אות יא'. ובשו"ת הר צבי חיוור"ד סימן רסג' ובגשר החיים פ"ד סעיף א' ולכאורה צ"ע מדאיתא בסעיף לד' בדין האומר לחבירו השאילני חלוקך שאבקר את אבא שהוא חולה והלך ומצאו שמת קורעו ומאחהו וכו' כיצד קורעו הרי הוא יכול להחליף ומאי שנא מבגד

יקר. שיכול להחליף וללבוש בגד אחר. הוא הדין בבגד המושאל.

האם והיבדיל שנאמר באביו ואמו זה חלק בהלכות קריעה של אביו ואמו או דבר נפרד דהיינו הדין הוא שיקרע עד שמגלה את ליבו ודין ב' בתנאי שיבדיל.

הרמב"ם והראב"ד ועוד הכי ס"ל. יוצא לדעת הש"ך שמעשה היבדיל לאביו ואמו זה חלק ממצוות הקריעה ולכן בכל מצב חייב לקרוע במקום אחר ולהבדיל קמי שפה, ועיין עוד בש"ך ס"ק לו' אולם לא כן דעת הב"ח דאין חיוב שיבדיל במיוחד על אביו ואמו דאם היה מובדל קמי שפה על בנו זה עולה לו גם לאביו ויכול רק להמשיך באותו מקום הקרע עד שיגלה את לבו.

והנה לכאורה נראה שבדין זה חלקו בזה הב"ח והש"ך בס"ק לה' על מה שכתב מרן בסעיף כב'. באמצע בד"ה אמרו לו מת בנו וקרע ואחר ז' מת אביו אינו מוסיף אלא קורע קריעה אחרת שאין אביו ואמו בתוספת וכתב הב"ח דאם בקריעה הראשונה שקרע על בנו הבדיל קמי שפה א"צ קריעה אחרת וסגי במה שמוסיף על הקרע הראשון אולם הש"ך חולק וס"ל דלא מהני מה שהבדיל קמי שפה על בנו וצריך קריעה אחרת ומדייק שם שגם

מדוע על נשיא שולל רק למחר, הרי אינו בדין אבלות

בסימן שלד' סעיף יא' פסק מרן שעל נשיא לא מתאבלין כלל ולפי זה מדוע ישלול רק למחר ולא היום. והרמב"ן בספר תורת האדם תמה והעתיקו בכס"מ בפ"ה מהלכות תלמוד תורה הלכה מה' דאיתא במו"ק דף כב' דמנלן דקריעה היא טפח שנאמר ויחזק דוד מבגדיו ויקרעם ואין אחיזה פחות מטפח, והרי דוד קרע על נשיא ואב ב"ד ושמועות רעות אלמא דסגי בטפח, ועיין שם שביאר דהלימוד מדוד הוא אסמכתא שמעשה הקריעה הוא טפח, ומביא ראייה מאלישע שקרע בגדיו לשנים, איני יודע

כתב מרן בסעיף יז' וז"ל נשיא דומה לאב לחליצת כתף ולקרוע מבחוץ ולאחוי. כל הקורעים על חכם שמת כיון שהחזירו פניהם מאחרי המיטה שוללין ומאחין למחר, חכם שבאה שמועתו שולל בו ביום ומאחה למחר ועל נשיא ועל רבו מובהק שולל למחר ואינו מאחה לעולם על חכם חולץ מימין ועל אב ב"ד משמאל ועל נשיא מכאן ומכאן ועל אביו ואמו ועל רבו מובהק רצה מכאן רצה מכאן ואם רצה חולץ שתיהן.

והנה הגר"א בס"ק לט' תמה מדוע בנשיא יש לו לשלול למחר הרי

שקריעה היא לשנים אלא לומר לך שיקרע עד שיגלה את ליבו דבהכי מינכר שהם קרועים לשנים וכו' וצ"ע דהרי הלימוד הוא מדוד ושם הקריעה היא טפח וכן תמה הרמב"ן על מה שכתב הרמב"ם ויראה לי שהקרע על הנשיא שולל למחר דלמה יאסר בו ביום ומאי שנא מחכם שפסק הרמב"ם בפ"ט מאבל הלכ' יב' יג' שמאחה למחר ושולל בו ביום ובנשיא שולל למחר.

וכן שאלת הלחם משנה בפ"ט הלכה יא' דדברי הרמב"ם לכאורה סותרין זה את זה דבפ"ה מת"ת הנ"ל פסק שחכם שמת קרע טפח אם אינו רבו, ובפ"ט מאבל פסק דעל חכם שאינו רבו קרע עד שמגלה את ליבו.

והנה בספר מרכבת המשנה בפ"ה מהלכות תענית הל' יז' הוסיף עוד כמה תמיהות בנידון עיי"ש, וכתב שם לחדש שהנכון בדברי הרמב"ם דס"ל דאין הבדל בין אביו ואמו לשאר

הקרובים דסגי בקריעת טפח וכל ההבדל ביניהם דעל שאר הקרובים קורע טפח רק בבגד העליון ואינו מבדיל, דנמצא שאין ליבו מגולה ואילו על אביו ואמו יקרע כל בגדיו עד שיגלה את לבו ודי בטפח בכל הבגדים וגם שיבדיל השפה, דאם לא כן הקרע מקמיט ואין לבו מגולה, וקריעת כל בגדיו טפח אחד מול השני ולפי זה כתב דאתי שפיר דלמד מדוד שקרע דאין אחיזה פחות מטפח וזה קאי על כל שיעור קריעה שהוא טפח והוא קרע גם על בנו, ודייק שקרע גם על הנשיא ואב"ד וכו' מדכתיב בבגדיו ויקרעם דמשמע לשון רבים כל בגדיו ולא סגי בבגד העליון ומה שבנשיא כתב שולל למחר דהואיל דפסק הרמב"ם בפ"ג מה' אבל ה"י דנשיא שמת הכל אוננין עליו בעינין פירסום כל אותו היום ולכן אינו שולל בו ביום רק למחר, משא"כ חכם דלא עדיף מרבו אין צריך פירסום ושולל מיד רק מאחה למחר.

קרע חצי טפח והשלים, והאם חיוב קריעה הוא על הגברא

קריעה אינו חיוב על הגברא כמו תפילין, ולכן מי שאין לו חלוק לא מחוייב ללבוש חלוק כדי לקרוע. אבל החיוב על הבגד שלבוש בו דהיינו אם הוא מלובש בבגד מחוייב הוא לעשות בו מעשה קריעה ואין זה מספיק שלובש בגד קרוע דאי לא תימא הכי מדוע אם מת לו מת אחר צריך להוסיף על קריעתו הלא כבר הולך הוא בבגד

והנה הלבוש על מה שכתב מרן בסעיף כא' שאם נתמלא הבגד קרעים מכל הצדדים נעשה כמי שאין לו חלוק שאינו קרוע ע"כ וז"ל ואין צריך להחליף זה החלוק בחלוק אחר כדי לקרוע בו דאדרבא אין לך אבלות גדולה מזו, שהולך בזה החלוק קרוע מכל צדדיו אע"פ שעל מת זה לא נקרע ע"כ. ועוד נראה מסברא דמצות

קרע אחר ואם מת לו אחר שבעה מן הראשון מוסיף על קרע הראשון כל שהוא. מה יהיה הדין שקיבל מתנה בגד בתוך ז' של חבירו שקרע חבירו על מתו של חבירו האם עתה לאחר ז' יוסיף או שיקרע קרע אחר כיון שהקרע הראשון לא היה קרע, ומה יהיה הדין שקיבל מחבירו או שהיה לו בגד קרוע טפח לא על מת, האם סגי בקריעה תוספת כל שהוא. ונלע"ד מצד הסברא כיון דקיי"ל שאין קריעה בפחות מטפח ולכן בכל מצב צריך שיקרע בשיעור טפח.

ונראה שזה לכאורה תלוי בדין האם סגי על מת שני שיראה הבגד קרוע או שהוא צריך לעשות מעשה קריעה בפועל, ונראה דהדין הוא פשוט שהוא חייב לעשות מעשה קריעה ולכן הגם שהבגד הוא קרוע ע"י חבירו על מת אחר, הרי הוא לגבי דידו לא חשיב כבגד קרוע ולכן חייב לקרוע טפח מחדש וכ"ש שאם הבגד היה קרוע מצד עצמו.

קרוע ועיי' בהגר"א בס"ק מד' שהביא בשם הירושלמי שאם שלמו אלו ואלו נעשה כפוחח ואינו קורע. [והעיר פה בני הרב אביחיל איך אפשר לומר דהחיוב הוא לא על הגברא אלא על הבגד ובבגד קרוע שיש לו צריך שוב לקרוע ומשמע שהחיוב הוא על הקריעה והשבתי שהחיוב על הגברא במידה שיש לו בגד לקרוע והוי כמו בציצית כמו שכתב שם במשנ"ב.]

ובדבר השאלה אם קרע ביום א' פחות מטפח, אפשר שביום אחר מן השבעה ימי אבלות שיקרע טפח שלם, וראיתי עתה בגשר החיים ח"ב הי"ט שעמד על השאלה הנ"ל וס"ל שאכן עד יום השביעי לאבלות יכול להוסיף על הקרע של פחות מטפח וצ"ע איך מצטרפות שתי קריעות שאינו ראיות.

ויש להסתפק לפי מה שכתב מרן בסעיף כא' דמי שקרע על מת ומת לו מת אחר אם בתוך ז', קורע

קרע והיה סבור על מת אחד והתברר שהנפטר קרוב אחר

ואולם הרמב"ם בפ"ח הל' ח' שגם במקרה השני שהיה סבור שהיה אביו אח"כ נמצא שהוא בנו אם נודע כדי דיבור של הקריעה א"צ קריעה אחרת אבל אחר כ"ד צריך קריעה אחרת והכי איתא בטור ובב"ח וכן נראה מדברי הרמב"ן בתורת האדם עמוד סד' הרי שלא חילקו בין

כתב מרן בסעיף כד' אמרו לו מת אביו וקרע ואח"כ נמצא שהוא בנו יצא ידי קריעה והוא שנודע לו בתוך כדי דיבור וכו' אבל אם אמרו לו מת לך מת וכסבור אביו הוא וקרע ואח"כ נמצא שהוא בנו יצא אפילו לא נודע לו עד אחר כדי דיבור.

ס"ל בנקודה אחת לחלוק דאם היה סבור בשעת הקריעה חשיב כמפרש ולא מהני לאחר כדי דיבור. ועיין ביור"ד סימן רלד' בטור וב"י מה שביארו דלכאורה שם הטור כתב אחרת ואכמ"ל.

והנה הנמוקי יוסף בפרק א"מ כתב דאם אמרו לו מת סתם ואינו ידוע איזהו וקרע סתם ואח"כ נודע לו מי הוא יצא ידי קריעה כיון דיש ברירה. ותמה המהרש"א בגליון וצ"ע מה ברירה צריך כיון דאין צריך לאגלאי למפרע. כוונתו כי ברירה עניינה לקבוע על המצב הקודם ובנידון דידן אין לנו צורך בזה כי אין הידיעה קובעת את מעשה הקריעה.

סתם למפרש ומקור מחלוקתם בביאור הסוגיא בנדריים דף פו' בדברי רב אשי האם דבריו הולכים גם על סתם וזאת דעת הרמב"ם והטור והרמב"ן ועוד. ואילו דעת הרי"ף והרא"ש והר"ן דעתם שדברי רב אשי אמורים רק על מפרש דהיינו באמרו לו אבל בסתם מהני הקריעה גם לאחר כדי דיבור ומרן פסק כדעת הרא"ש והר"ן וכפי שפסק ביור"ד סימן רלד' סעיף לג' באמרו לו נדרה אשה בתוך ביתך וסבור שהיא בתו והפר לה ונמצא שאשתו היא שנדרה אע"פ שלא נמצא אלא לאחר כדי דיבור הרי זה מופר והוא שרוצה בהפרת אשתו. ועיין בש"ך ס"ק מז' דביאר דזה חשיב כסתם ומהני אפילו אחר כ"ד והב"ח

מה דינו של קטן בדין קריעה ואבלות

לו אלא מפני עגמת נפש אפילו לא הגיע לחינוך וזה שאמרו מקרעין לו ולא אמר קורעין לו דהוא משמע קורעין כדין קריעה, אבל בהגיע לחינוך קורעין כדין קריעה עכ"ל. יוצא שהן שתי קריעות אם לא הגיע לחינוך כל הקריעה היא מפני עגמת נפש ולכן אפילו שלא קרעו לו כדין סגי. ואפשר אפילו מיושב. משא"כ אם הגיע לחינוך חייב להיות כדין, ומכיון שכן צריך להקפיד שהקריעה תהיה כהלכה.

ואולם מרן סתם ולא פירש הטעם, אם משום עגמת נפש ועיין בב"י

כתב מרן בסעיף כז' קטן שמת לו מת מקרעין לו. והטור ביאר פירוש כדי להרבות בהספד וכתב הרי"ף גיאת ואם הגיע לחינוך קורעין לו כדרך שמחנכין אותו בשאר מצות משמע שהם שני דינים א' מי שלא הגיע לחינוך מקרעין לו מפני עגמת נפש ב' אם הגיע לחינוך מקרעין לו מדין חינוך. ואפילו היכא דמת לו מת דליכא למיחש ביה משום עגמת נפש עיין ב"י, ובב"ח דחה את דבריו וביאר וז"ל ולפי ענ"ד נראה דמקרעין לו מפני עגמת נפש משמע שאין מדקדקין לקרוע בדין קריעה שהרי אין קורעין